

KẾT CẤU TỔ ONG TRONG TÁC PHẨM *KÍNH VẠN HOA* CỦA NGUYỄN NHẬT ÁNH

Trịnh Đăng Nguyên Hương

Phòng Văn học Việt Nam Cận – Hiện đại, Viện Văn học

Tóm tắt: *Kính vạn hoa* của nhà văn Nguyễn Nhật Ánh là bộ truyện dài nhiều tập có vị trí đặc biệt trong văn học thiếu nhi Việt Nam đương đại. Không chỉ là bộ truyện nhiều tập nhất, đóng góp của tác phẩm còn nằm ở chỗ đã tái dựng những câu chuyện gần gũi, thân thuộc với trẻ em Việt Nam, về chính thiếu nhi Việt Nam. Tuy nhiên, hiện nay những nghiên cứu về *Kính vạn hoa* không nhiều và thiên về chỉ ra những đóng góp trên phương diện nội dung, đề tài hay nêu bật những ấn tượng cá nhân về một số phương diện nào đó của tác phẩm. Phương diện kết cấu của tác phẩm như một trong những yếu tố góp phần tạo nên sức hấp dẫn vượt thời gian của *Kính vạn hoa* hiện là một khoảng trống chưa có nghiên cứu nào đề cập tới. Dựa vào thi pháp học, tự sự học và phương pháp liên ngành, bài viết hướng tới chỉ ra mô hình kết cấu đặc biệt theo kiểu tổ ong của bộ truyện *Kính vạn hoa*, hi vọng góp phần bổ khuyết cho khoảng trống trong nghiên cứu về truyện thiếu nhi của nhà văn Nguyễn Nhật Ánh.

Từ khoá: Kết cấu tổ ong, tổ chức tự sự, truyện dài nhiều tập, *Kính vạn hoa*, văn học thiếu nhi.

Nhận bài ngày 10.03.2025; gửi phản biện, chỉnh sửa, duyệt đăng ngày 26.04.2025

Liên hệ tác giả: Trịnh Đăng Nguyên Hương;

Email: trinh dangnguyenhuongvvh@gmail.com

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Kính vạn hoa là bộ truyện gắn liền với tên tuổi của Nguyễn Nhật Ánh, là một trong những đóng góp quan trọng nhất của Nguyễn Nhật Ánh cho văn học thiếu nhi Việt Nam hiện đại. Bộ truyện đã nhận được Tặng thưởng văn học của Hội Nhà văn Việt Nam (2002), được Đài truyền hình TP. Hồ Chí Minh chuyển thể thành phim (2006-2007) và đứng đầu danh sách “10 cuốn sách được yêu thích nhất” do Ban Văn học thiếu nhi (Hội Nhà văn Việt Nam), Ban Văn hoá nghệ thuật (Đài Tiếng nói Việt Nam), Nxb Kim Đồng, Nxb Trẻ và Ủy ban Dân số, Gia đình và Trẻ em đồng bình chọn (2006). *Kính vạn hoa* cũng là bộ truyện có vị trí đặc biệt trong dòng chảy văn học thiếu nhi Việt Nam. Bộ truyện là một dấu mốc không thể không nhắc tới, ghi nhận tính hiện đại cũng như sự bắt nhịp của văn học thiếu nhi Việt Nam với dòng chảy của các tác phẩm viết cho thiếu nhi trên thế giới khi nó được xếp vào danh sách “105 tác phẩm được đọc nhiều nhất ở các nước trên thế giới” do Nxb Ten-Books (Nhật Bản) phát hành [1, tr.123]. *Kính vạn hoa* cũng nắm giữ một số kỉ lục trong sách *Việt Nam Guinness*: là bộ truyện nhiều tập nhất (tổng số 54 tập), tái bản nhanh nhất (chưa đầy một năm sau), và đầy đủ nhất (với tổng số lượng nhiều nhất), có nhiều nhân vật nhất (khoảng 200 nhân vật), được tác giả kí tặng nhiều nhất (trên 1000 lần kí tặng tại chỗ) [1, tr.123]. Từ khi phát hành tập đầu tiên vào năm 1995 đến nay (2025), *Kính vạn hoa* vẫn liên tục được tái bản với nhiều hình thức khác nhau. Gần đây nhất, ngày 17/12/2024, Nxb Kim Đồng ra mắt hai ấn bản đặc biệt của *Kính vạn hoa* để chào đón bộ phim chuyển thể từ tác phẩm này ra rạp (vào năm 2025) [2]. Tất cả cho thấy “sức sống”, tầm ảnh hưởng

cũng như những dấu ấn độc đáo mà *Kính vạn hoa* đã tạo nên trong văn học thiếu nhi Việt Nam hiện đại suốt ba mươi năm qua.

Mặc dù vậy, *Kính vạn hoa* chưa nhận được nhiều sự chú ý của giới học thuật. Bộ truyện này thường được đề cập tới trong những nghiên cứu mang tính khái quát về văn nghiệp của Nguyễn Nhật Ánh nói chung, nơi các nhà nghiên cứu phác thảo một số đặc điểm cơ bản trong nghệ thuật kể chuyện của cây bút này, chẳng hạn nhịp độ khẩn trương, dồn dập, “lối viết kiểu tốc kí thông tấn với hệ thống ngôn ngữ hiện thực – đời thường, tốc độ và nhiều thông tin” [3, tr.24] hay lý giải sự khác lạ của truyện thiếu nhi Nguyễn Nhật Ánh so với truyện thiếu nhi của Tô Hoài hay Võ Quảng từ việc Nguyễn Nhật Ánh “học hỏi từ nhiều thành tựu truyện thiếu nhi nước ngoài” [4, tr.41]. *Kính vạn hoa* - với tư cách một đối tượng nghiên cứu độc lập – mới hiện diện trong một vài bài viết nhỏ như *Kính vạn hoa – phép lạ giữa ngày thường* của nhà văn Văn Hồng - nguyên Tổng Biên tập Nxb Kim Đồng hay *Thử tìm bí quyết của “nhà ảo thuật” Nguyễn Nhật Ánh* của nhà thơ Nguyễn Hoàng Sơn. Trong khi Văn Hồng chú ý đến cách Nguyễn Nhật Ánh “móc xích bằng nhiều sự kiện nối tiếp, thúc đẩy nhau theo một nhịp điệu vừa hoạt vừa căng”, từ đó “trình bày cuộc sống như những trò chơi nhưng cũng là những bài học, vừa học vừa chơi” [5, tr.41], Nguyễn Hoàng Sơn cho rằng “kỹ thuật viết phối-o-tông, viết truyện dài kì đăng báo, thủ thuật làm phim truyền hình dài tập cũng trợ giúp rất nhiều cho Nguyễn Nhật Ánh” [6, tr.78]. Còn lại, hầu hết các nhận định về *Kính vạn hoa* đều là thoáng qua hay nhân thể bàn tới, ngay cả trong những luận văn thạc sĩ, luận án tiến sĩ về truyện của Nguyễn Nhật Ánh. Với mong muốn cung cấp tư liệu để khắc phục sự khuyết thiếu đó, bài viết này tập trung khám phá phương diện kết cấu của *Kính vạn hoa*, thứ đã thiết lập đường dây gắn kết vừa hài hoà, liền mạch, vừa giữ nhịp hồi hộp cho các câu chuyện nhỏ trong bộ truyện, đồng thời chuyển tải hiệu quả quan niệm nghệ thuật của nhà văn Nguyễn Nhật Ánh. Định danh kiểu kết cấu của *Kính vạn hoa* là “kết cấu tổ ong”, bài viết cho rằng chính kiểu kết cấu đặc biệt này là một trong những yếu tố quan trọng tạo nên sức hấp dẫn khó cưỡng của *Kính vạn hoa* trong suốt ba thập kỉ.

2. NỘI DUNG

2.1. Khái lược về kết cấu

“Kết cấu” là một khái niệm có nội dung rộng rãi và tương đối phức tạp khi dùng để nói về kết cấu của một tác phẩm văn học. Theo *Từ điển thuật ngữ văn học* do Lê Bá Hán, Trần Đình Sử và Nguyễn Khắc Phi đồng chủ biên, “kết cấu” không chỉ là tổ chức của tác phẩm được nhìn thấy ở bề mặt, ở những tương quan giữa các bộ phận, chương đoạn mà còn “bao hàm sự liên kết bên trong, nghệ thuật kiến trúc nội dung cụ thể của tác phẩm” [7, tr.131]. Nhìn một cách tổng thể, “kết cấu” là “toàn bộ tổ chức phức tạp và sinh động của tác phẩm” [7, tr.131]. Định nghĩa này cho thấy kết cấu được nhìn nhận trước hết ở hình thức, nhận diện qua các yếu tố hình thức, nhưng các yếu tố hình thức đó đồng thời thể hiện quan niệm, ý đồ nghệ thuật, tư tưởng nghệ thuật của nhà văn nên “kết cấu” còn là khái niệm mang tính nội dung. Bởi vậy, “kết cấu” và “bố cục” không đồng nhất với nhau. “Bố cục” là “sự sắp xếp, phân bố các chương, đoạn, các bộ phận của tác phẩm theo một trình tự nhất định” [7, tr.131]. Nói cách khác, “bố cục” thiên về phương diện hình thức của tác phẩm văn học. Trong khi đó, kết cấu bao gồm bố cục và cả “thời gian và không gian nghệ thuật của tác phẩm; nghệ thuật tổ chức những liên kết cụ thể của các thành phần của cốt truyện; nghệ thuật trình bày; bố trí các yếu tố ngoài cốt truyện... sao cho toàn bộ tác phẩm thực sự trở thành một chỉnh thể nghệ thuật” [7, tr.132]. Kết cấu đóng vai trò hết sức quan trọng trong tác phẩm. Mỗi tác phẩm có một kết cấu nhất định, kết cấu ấy có chức năng “bộc lộ chủ đề và tư tưởng của tác phẩm, triển khai, trình bày hấp dẫn cốt truyện, tổ chức điểm nhìn trần

thuật của tác giả, tạo ra tính toàn vẹn của tác phẩm như là một hiện tượng thẩm mỹ” [7, tr.132]. Nghĩa là kết cấu tác phẩm sẽ bộc lộ tài năng, phong cách cũng như sự sáng tạo và tư tưởng nghệ thuật của mỗi nhà văn.

Định nghĩa của *Từ điển thuật ngữ văn học* cơ bản đã xác lập rõ nội hàm khái niệm “kết cấu” của tác phẩm nghệ thuật. Sau này, trong *Từ điển văn học (bộ mới)*, các tác giả định nghĩa “kết cấu” là “thuật ngữ chỉ sự sắp xếp, phân bố các thành phần hình thức nghệ thuật – tức là sự cấu tạo tác phẩm, tùy theo nội dung và thể tài gọi là kết cấu. Kết cấu gắn kết các yếu tố của hình thức và phối thuộc chúng với tư tưởng” [8, tr.715]. Định nghĩa này cũng thống nhất với cách hiểu của *Từ điển thuật ngữ văn học* xuất bản trước đó ở chỗ khẳng định kết cấu không chỉ bao gồm các yếu tố hình thức mà còn có nhiệm vụ gắn kết các yếu tố hình thức và phối hợp các yếu tố hình thức với nhau để chúng hoà hợp với tư tưởng nghệ thuật.

Trong giáo trình *Lý luận văn học* do Hà Minh Đức chủ biên, kết cấu được xem là “sự tạo thành và liên kết các bộ phận trong bố cục tác phẩm, là sự tổ chức, sắp xếp các yếu tố, các chất liệu tạo thành nội dung của tác phẩm trên cơ sở đời sống khách quan theo một chiều hướng tư tưởng nhất định” [9, tr.143]. Về cơ bản, cách hiểu của Hà Minh Đức cũng thống nhất với cách hiểu của nhóm tác giả biên soạn *Từ điển thuật ngữ văn học* và *Từ điển văn học* (Bộ mới) về khái niệm “kết cấu”. Ngoài ra, cũng cần nói tới khái niệm “kết cấu” theo quan niệm của Lại Nguyên Ân trong cuốn *150 thuật ngữ văn học*: “sự sắp xếp, phân bố các thành phần hình thức nghệ thuật tức là sự cấu tạo tác phẩm, tùy theo nội dung và thể tài” và “kết cấu có tính nội dung độc lập; các phương thức và thủ pháp kết cấu sẽ cải biến và đào sâu hàm nghĩa của cái được mô tả” [10, tr.208]. Nguyễn Thị Năm Hoàng trong cuốn *Truyện ngắn Việt Nam sau 1975 – Nhận diện và tương tác* đã khái quát lại cốt lõi của khái niệm kết cấu “bao gồm hai phương diện: thứ nhất, đó là sự bố trí, sắp xếp các yếu tố, bộ phận của tác phẩm theo trình tự và nguyên tắc nào đó; thứ hai, đó là sự liên kết giữa các yếu tố, bộ phận đó với nhau và với tư tưởng chủ đề trong tác phẩm, là sự phù hợp giữa chất liệu, hình thức với đề tạo nên tính chỉnh thể, toàn vẹn của tác phẩm” [11, tr.91].

Như vậy, dù khác nhau trong diễn đạt, song các nhà nghiên cứu đều thống nhất trong việc định nghĩa và đề cao vai trò quan trọng của kết cấu trong tác phẩm văn học. Những định nghĩa trên là điểm tựa lý thuyết cho việc khám phá kết cấu bộ truyện *Kính vạn hoa* của Nguyễn Nhật Ánh. Bên cạnh đó, người viết cho rằng kết cấu tác phẩm xuất phát từ ý đồ nghệ thuật, từ tư tưởng nghệ thuật của nhà văn. Kết cấu là chỉ dấu cho người đọc khám phá tư tưởng nghệ thuật cũng như những vẻ đẹp đa tầng của tác phẩm văn học.

2.2. Kết cấu tổ ong của bộ truyện *Kính vạn hoa*

Loài ong là một trong những loài động vật có khả năng xây tổ đạt đến trình độ đỉnh cao, khiến con người phải công nhận đó là những “tuyệt tác kiến trúc”. Tổ ong là ngôi nhà chung của đàn ong, nơi chúng trú ngụ an toàn, dự trữ nguồn thức ăn và phát triển đàn ong. Một chiếc tổ phải có thiết kế tối ưu để đảm bảo những mục đích này. Chiếc tổ phải làm sao để xây dựng tốn ít vật liệu nhất nhưng đạt được sức chứa lớn nhất. Bài toán học búa này đã được loài ong giải quyết một cách thông minh, trải qua quá trình tiến hoá hàng trăm năm bằng kết cấu ống sáu cạnh mà “các tính toán của giới chuyên gia cũng đã xác nhận rằng, với cùng một lượng nguyên liệu, tổ ong được hợp thành từ các lỗ có 6 cạnh sẽ tạo ra dung tích chứa mật ong lớn nhất, nhờ giảm thiểu tối đa các kết cấu và không gian ‘vô dụng’. Bên cạnh ý nghĩa về mặt sức chứa, kết cấu 6 cạnh này còn mang đến khả năng chịu lực tác động rất tốt cho tổ ong” [12]. Như vậy, kết cấu lỗ sáu cạnh là một giải pháp tối ưu, một mặt đảm bảo cho sự cư trú an toàn, ổn định, chắc chắn (tính tĩnh) cũng như đảm bảo cho sự phình to

về độ rộng, triển nở về tầng bậc (nâng cao dần các tầng tổ khác nhau), phát triển không ngừng, liên tục (tính động) của tổ ong và của cả đàn ong.

Quan sát sự hình thành của một tổ ong, có thể thấy ban đầu ong thợ lần lượt nối đuôi nhau trộn sáp và nước bọt để xây tổ, rồi dùng sức nóng để sưởi ấm cho sáp khô đi, chất sáp lúc đầu dính như hồ, sau khô đi thành một chất xốp nhẹ, bền và khó thấm nước. Tổ ong ban đầu nhỏ nhưng sau đó tiếp tục được mở rộng ra xung quanh hoặc cao lên thành nhiều tầng khác nhau. Bắt đầu từ một cấu trúc trung tâm, sau đó, tổ ong tiếp tục được mở rộng ra, ngày một lớn thêm mãi. Theo một nghiên cứu trên tạp chí *Royal Society Interface*, các nhà nghiên cứu người Anh và Tây Ban Nha nhận thấy “Những con ong *Tetragonula* xây dựng được những chiếc tổ vô cùng ấn tượng, gồm rất nhiều tầng xếp chồng lên nhau, xoắn ốc hướng ra ngoài theo một cấu trúc quá tinh tế mà côn trùng khó có thể thực hiện được. Rìa của mỗi tầng được xây dựng bởi những con ong thợ - chủ nhân tạo ra những khoang mới trong tổ ong, sau đó sẽ được lấp đầy bằng một quả trứng và bịt kín trước khi ong thợ tiếp tục lặp lại quy trình. Kết quả cuối cùng là một chiếc tổ ngoạn mục với các hình xoắn ốc, xoắn ốc kép và các hoa văn hình mắt bò”. Đây là quan sát về cách xây tổ của loài ong *Tetragonula* nhưng cũng phản ánh cấu trúc nói chung của các tổ ong có sự tương đồng với “sự phát triển tự nhiên của các tinh thể khi cũng được tạo thành từ các mô hình ba chiều với các hình xoắn ốc và mô hình đồng tâm” [13], kết cấu này vừa đơn giản vừa phức tạp hay nói cách khác, cấu trúc tổ ong lớn hết sức phức tạp nhưng được hình thành dựa trên các quy tắc phát triển đơn giản như “ong thợ cần kết nối các khoang mới với ít nhất hai khoang hiện có và chúng không thể di chuyển dọc theo tổ được. Cách dò tìm các kết nối dựa trên thông tin nhận được xung quanh rất giống cách thức các phân tử hoạt động trong một tinh thể” [13].

Với những quy tắc tưởng đơn giản nhưng hợp lí, thống nhất và gắn kết chặt chẽ, các tổ ong ban đầu có thể rất nhỏ bé nhưng sau đó sẽ liên tục được mở rộng ra. Sự ổn định và hợp lí của kết cấu ban đầu là tiền đề để tổ ong có thể liên tục phát triển, thêm nhiều tầng và chứa đựng một số lượng “cư dân” ong ngày một lớn. Kết cấu tổ ong khiến các nhà nghiên cứu ấn tượng bởi mỗi tổ ong giống như một “thành phố đông dân với kết cấu hợp lí khiến bất kỳ nhà quy hoạch đô thị nào cũng phải ngả mũ” [14]. Sách kỉ lục Guinness Thế giới đã công nhận danh hiệu tổ ong lớn nhất thế giới có chiều dài chiều dài 3,7 m, bán kính 1,75 m và chu vi 5,5 m ở New Zealand nhưng gần đây, phát hiện mới về một tổ ong khác có thể thay thế kỉ lục này, đó là tổ ong với chiều dài 7 m trên đảo Tenerife của Tây Ban Nha [15].

Kết cấu bộ truyện *Kính vạn hoa* của Nguyễn Nhật Ánh khá tương đồng với kết cấu của tổ ong trong thế giới tự nhiên. Tập đầu tiên của *Kính vạn hoa* có tên là *Nhà ảo thuật*. Tập này kể về một cậu bé lớp 8 tên là Quý rôm. Quý rôm học giỏi, thông minh và đặc biệt mê những trò biểu diễn ảo thuật. Bạn thân của Quý rôm có Tiểu Long (một cậu bé gặp nhiều khó khăn trong việc tiếp thu kiến thức trên lớp nhưng đam mê võ thuật và có sức mạnh thể chất vượt trội so với các bạn cùng lớp), ngoài ra còn có nhỏ Hạnh, một cô bé thông minh, được xem như một Bách khoa toàn thư. Quý rôm thương Tiểu Long không có tiền mua một con gấu bông cho em gái nên đã tổ chức một buổi biểu diễn ảo thuật bán vé kiếm tiền để ủng hộ bạn. Tập 1 xoay quanh những chuyện dở khóc dở cười của Quý rôm, Tiểu Long, nhỏ Hạnh để tổ chức buổi biểu diễn ảo thuật của Quý với mục đích tiết kiệm tiền mua gấu bông cho em gái Tiểu Long. Từ cấu trúc hạt nhân này, *Kính vạn hoa* được viết tiếp tới tập thứ 45 (2002), đó cũng là tập cuối cùng của phần 1 trong bộ truyện *Kính vạn hoa*¹. Quan sát

¹ Ban đầu, nhà văn Nguyễn Nhật Ánh dự định bộ truyện kết thúc tại đây.

10 tập đầu, của *Kính vạn hoa* có thể thấy: cấu trúc hạt nhân của “tổ ong” hay cấu trúc trung tâm của kết cấu truyện bắt đầu từ bộ ba Quý rôm, Tiểu Long, nhỏ Hạnh. Từ cấu trúc hạt nhân này, các tập truyện phát triển như sau:

- *Kết thúc Tập 1*, nhóm bạn dù rất cố gắng nhưng vẫn chưa có đủ tiền mua gấu bông cho em gái của Tiểu Long. Đây là sự kiện bất ngờ để tập 2 được diễn ra.

- *Tập 2: Những con gấu bông*: kể chuyện Tiểu Long ngày nào cũng tập ném bóng mong ném đổ năm lần liên tiếp chồng lon trong khu trò chơi ném lon ở công viên Đàm Sen. Nếu ném đổ năm lần liên tiếp, Long sẽ nhận được phần thưởng là con gấu bông gần giống với con gấu ở cửa hàng Sao Mai mà cô em gái mơ ước. Tiểu Long tập ném chăm chỉ và quyết tâm luyện tập để đạt được mục tiêu. Một hôm, Tiểu Long và Quý đang đi thì nghe tiếng hô hoán có cướp. Hai bạn nhanh chóng đuổi theo tên cướp nhưng không kịp. Tên cướp sắp chạy vào một hẻm nhỏ. Tiểu Long nhanh chóng rút quả bóng ra ném trúng chân, khiến hắn trượt ngã. Tên cướp bị tóm gọn và sợi dây chuyền được trả lại cho người phụ nữ bị cướp. Tiểu Long và Quý rôm được các anh công an, nhà báo phỏng vấn và xuất hiện trên chương trình người tốt việc tốt trên tivi. Trong chương trình, Tiểu Long có trả lời lí do em tập ném bóng trúng đích vì muốn nhận được phần thưởng là con gấu bông để tặng em gái. Sau chương trình, người phụ nữ được Tiểu Long giúp đỡ đã tìm đến nhà Tiểu Long và mang tặng đúng con gấu bông mà nhỏ Oanh, em Tiểu Long ao ước. Một lát sau, hai anh công an cũng mang đến một con gấu bông được mua ở cửa hàng Sao Mai. Ông chủ quầy hàng ném bóng trúng thưởng cũng mang tới tặng con gấu bông mà Tiểu Long quyết tâm sẽ ném trúng để làm quà cho em gái. Vậy là nhỏ Oanh có tới ba con gấu bông trong cùng một ngày.

- *Tập 3 - Thám tử nghiệp dư*: mở rộng không gian và sự việc tới Vũng Tàu, nơi Hạnh, Quý, Tiểu Long đi nghỉ mát ở nhà cô của Quý rôm. Tại đây, nhóm bạn bị thu hút bởi những “tín hiệu” bí mật và lao vào cuộc giải mã. Những thám tử bắt đầu đã liên tục phát hiện và giải mã các mật thư khác nhau. Kết thúc truyện, nhóm bạn đã giải mã những bí mật của một cuộc thách đấu giữa hai đội thanh niên Mèo Rừng và Hải Âu, cuối cùng vẫn là Quý và nhóm bạn đã vượt qua các thử thách và phát hiện ra nơi giấu chiếc cúp bạc bí mật.

- *Tập 4*: quay trở lại với nhân vật trung tâm là Quý rôm. Tập này có tên: *Ông thầy nóng tính*, kể về việc Quý dạy em gái là nhỏ Diệp và Tiểu Long học toán. Quý dù học giỏi toán, dù quý bạn, thương em nhưng không thể kìm chế thói quát tháo, nạt nộ các “học sinh” của mình khiến cả nhỏ Diệp và Tiểu Long không thể tiếp thu được bài học. Kết thúc tập này, Quý ân hận và nhận ra khuyết điểm của mình nên đã quyết tâm thay đổi.

- *Tập 5*: câu chuyện mở rộng theo hướng mới, kể về con chó tên là Tai To của nhà nhỏ Hạnh. Ai cũng yêu quý Tai To nên Tùng, em trai Hạnh có ý ghen tị. Tùng nghĩ ra đủ trò tai quái để hành hạ Tai To. Những trò tai quái không dừng lại dẫn tới việc Tai To bị mang cho người khác nuôi. Một hôm, chú chó đứt đứt dây buộc và tìm đường về nhà, đúng lúc nhà đang bị bọn trộm đột nhập, Tùng bị nhét giẻ vào miệng và bị trói cứng lại. Tai To ngay lập tức tấn công hai tên trộm và bị chúng đánh rất đau. Những tiếng động ồn ào do Tai To gây ra khiến bác tổ trưởng tổ dân phố xuất hiện. Nhà Tùng không bị mất gì, Tùng được một phen khiếp đảm, cậu bé ân hận và xin lỗi Tai To.

Nhìn chung, năm tập đầu chủ yếu kể về những câu chuyện xoay quanh nhóm Quý (gồm Quý, Hạnh, Tiểu Long), không gian chính là nhà Quý, nhà Tiểu Long, nhà Hạnh. Từ tập 6 cho đến tập 10, không gian và các mối quan hệ xoay quanh nhóm Quý dần được mở rộng hơn. Ở tập 6 - *Người bạn lạ lòng*, xuất hiện một nhân vật mới, đó là một thằng bé lạ mặt đã đá văng con búp bê của nhỏ Diệp (em gái Quý) khiến con búp bê bị hỏng. Cuộc đối đầu sau đó giữa Quý, Tiểu Long và “thằng nhóc” cuối cùng dẫn tới một tình bạn mới.

“Thằng nhóc” hoá ra là một cô bạn gái đặc biệt có tên là Văn Châu. Văn Châu nhanh chóng trở thành bạn tốt của nhóm Quý, Hạnh và Tiểu Long. Tập 7 - *Bí mật kẻ trộm* xoay quanh việc Quý và các bạn phát hiện tên trộm đột nhập vào nhà ông nội Văn Châu hàng ngày. Thì ra đó là thằng bé ăn xin, ông nội Châu thương thằng bé nên hôm nào cũng hẹn nó đến để cho đồ ăn. Tập 8 và 9 xoay quanh việc Quý và Long về quê Long chơi, đụng độ với đám trẻ ở quê, từ chỗ đối đầu dần trở thành bè bạn. Ngoài ra, Quý và Long còn khám phá ra bí mật của những kẻ giả vờ làm ma trên đồi dọa người làng. Tập 10 xoay quanh việc nhóm Quý, giúp cô Trinh tìm lại giáo án và sổ sách. Có thể thấy, câu chuyện lời xoay quanh Quý – Hạnh – Tiểu Long dần được mở ra thành nhóm Quý và những người khác. Không gian truyện cũng được dịch chuyển từ nhà Quý, nhà Long, nhà Hạnh sang nhà bạn, nhà cô Quý, quê Tiểu Long, nhà cô Trinh, lớp học. Tuy nhiên, việc mở rộng này không gây ra bất cứ xáo trộn nào vì vẫn giữ trục lõi liên quan trực tiếp đến bộ ba Quý – Hạnh – Tiểu Long.

Có thể quan sát sự mở rộng theo từng tập, ở 10 tập đầu tiên trong bộ *Kính vạn hoa* qua bảng thống kê dưới đây:

Bảng 1. Không gian và các mối quan hệ trong 10 tập đầu của bộ Kính vạn hoa

Tập	Nhan đề	Không gian chính	Các mối quan hệ chủ yếu
1	Nhà ảo thuật	Nhà Quý ròm	Quý, Tiểu Long, nhõ Hạnh và những đứa trẻ hàng xóm
2	Những con gấu bông	Nhà Tiểu Long và công viên Đầm Sen	Tiểu Long và gia đình, Tiểu Long và Quý, Hạnh, Tiểu Long, Quý và các anh công an cùng những người khác.
3	Thám tử nghiệp dư	Thành phố Vũng Tàu, nơi Quý, Hạnh, Tiểu Long đi nghỉ hè ở nhà dì của Quý.	Quý – Hạnh – Long và hai nhóm thanh niên “bí ẩn” ở Vũng Tàu.
4	Ông thầy nóng tính	Nhà Quý, nhà Tiểu Long , lớp học	Quý – Hạnh – Long – em gái Quý và các bạn.
5	Xin lỗi mày Tai To	Nhà Hạnh	Em trai Hạnh và chó Tai To
6	Người bạn lạ lòng	Nhà Quý và nhà Văn Châu	Nhóm Quý và người bạn mới là Văn Châu
7	Bí mật kẻ trộm	Nhà Văn Châu	Thằng bé ăn trộm và ông nội của Văn Châu, nhóm Quý và tên trộm.
8	Bắt đền hoa sứ	Quê Tiểu Long	Quý, Tiểu Long và những đứa trẻ ở quê Tiểu Long
9	Con mã con ma	Quê Tiểu Long	Quý, Long và những kẻ giả ma
10	Cô giáo Trinh	Lớp học, nhà cô Trinh	Nhóm Quý và cô Trinh, cùng các bạn trong lớp.

(Nguồn: Người viết tự tổng hợp từ các tư liệu có liên quan)

Các tập tiếp theo của *Kính vạn hoa* được phát triển theo đúng mô hình nói trên: mở rộng về không gian, thay đổi không gian, tiếp tục khai thác chuyện của một trong ba nhân vật hoặc xoay quanh ba nhân vật, hoặc tìm kiếm những câu chuyện mới liên quan trực tiếp

hoặc gián tiếp với ba nhân vật chính. Từ đó, *Kính vạn hoa* liên tục được mở rộng về không gian, địa điểm, các mối quan hệ và mang đến sức hấp dẫn đặc biệt với độc giả.

Phần thứ hai của *Kính vạn hoa* được viết tiếp từ tập 46 (2008) sau 6 năm dừng lại và kết thúc ở tập 54 (2010). Ở phần hai, nhà văn để các nhân vật lên lớp 10, bước sang tuổi mới lớn, một chặng đường mới trong sự phát triển tâm lý và tính cách, gắn liền với những rung động của tình yêu đầu đời, những suy tư và khát vọng, thất vọng cũng như tin tưởng của tuổi mới lớn.

Như vậy, có thể thấy, từ kết cấu lõi, bộ truyện đã liên tục được mở ra, nói rộng và được viết trong suốt nhiều năm, thu hút lượng độc giả lớn và duy trì sức hấp dẫn với bạn đọc thiếu nhi Việt Nam. Với kiểu kết cấu này, thậm chí bộ truyện có thể được viết tiếp và có khả năng kéo dài tới vô tận nếu nhà văn còn đủ vốn sống, vốn kinh nghiệm, suy tư cùng trăn trở và thao thức nghệ thuật. Kết cấu tổ ong này được tổ chức giống như dệt vải: Từ những sợi vải khác nhau, người dệt có thể dệt mãi, dệt thêm một tấm vải lớn đủ màu sắc với độ dài vô tận nếu còn đủ nguyên liệu, sức lực và đủ tha thiết, say mê.

Kiểu kết cấu tổ ong của *Kính vạn hoa* có sự gần gũi với kết cấu của những bộ truyện tranh nổi tiếng của Nhật Bản đã được dịch ra tiếng Việt cuối thế kỉ XX đầu thế kỉ XXI như bộ truyện *Doraemon*, *Nhóc Maruko*, *Thủy thủ Mặt trăng*, *Người bà tài giỏi vùng Saga...* vì các tập truyện có thể kéo dài theo ý muốn của nhà văn và nếu nhà văn dừng lại, một người khác cũng có thể viết tiếp, kể tiếp, nối tiếp vào những kết cấu hạt nhân này. Tuy nhiên, sự khác biệt nằm ở chỗ Nguyễn Nhật Ánh không viết truyện tranh mà viết truyện chữ, truyện dài. Mỗi tập trong 54 tập của bộ truyện *Kính vạn hoa* của Nguyễn Nhật Ánh là một truyện dài vừa độc lập lại vừa gắn kết với các tập khác, điều đó đã khẳng định sức viết dồi dào, bút lực mạnh mẽ, vốn sống giàu có và tình yêu thiết tha với trẻ nhỏ của nhà văn.

Nếu so sánh *Kính vạn hoa* với *Nghìn lẻ một đêm*, kiệt tác truyện dân gian của Trung Đông và Nam Á [16], có thể thấy điểm tương đồng trong việc người kể giữ được sự hấp dẫn và lôi cuốn trong từng câu chuyện khác nhau. Tuy nhiên, ở *Nghìn lẻ một đêm*, mỗi câu chuyện là một chuyện mới, chuyện lạ. “Chất keo” gắn kết các truyện riêng biệt này là câu chuyện về vị vua Ba Tư tên là Shahriyar và nàng Sheherazade. Trong khi đó, ở *Kính vạn hoa*, “chất keo” đan dệt nên các câu chuyện chính là bộ ba Quý – Hạnh – Tiểu Long. Bất cứ chuyện nào cũng là chuyện có liên quan, trực tiếp hoặc gián tiếp tới nhóm bạn này. Một điểm tương đồng thú vị khác giữa *Nghìn lẻ một đêm* và *Kính vạn hoa* là khả năng tác động mạnh mẽ của các câu chuyện đến nhận thức và tình cảm của người nghe, người đọc. Ở *Nghìn lẻ một đêm*, sau hàng ngàn đêm, hàng trăm câu chuyện được kể, vị vua bạo chúa đã được cảm hoá, tình yêu cuộc sống và con người cũng như những khát vọng tình yêu và hạnh phúc lứa đôi trong nhà vua được đánh thức, khiến ông quên mất việc giết người. Ông đã bãi bỏ lệnh giết những cô gái đẹp một cách vô căn cứ và lập Sheherazade làm hoàng hậu với một đám cưới linh đình và hai người cùng nhau sống hạnh phúc tới bạc đầu. Ở *Kính vạn hoa*, qua 54 tập truyện, cả một thế giới học trò đẹp đẽ, tươi sáng, đầy bất ngờ đã được mở ra, tác động mạnh mẽ đến bạn đọc ở lứa tuổi học trò cũng như các bậc phụ huynh, thầy cô và độc giả thuộc nhiều lứa tuổi khác². Thành công đó của *Kính vạn hoa* không chỉ là

² “Sức hút của tác phẩm Nguyễn Nhật Ánh mạnh mẽ đến nỗi các độc giả của anh lập ra vô số fanclub như *Kính vạn hoa fanclub*, các fanpage Nguyễn Nhật Ánh, Những người thích đọc truyện Nguyễn Nhật Ánh, Hội những người cực yêu truyện Nguyễn Nhật Ánh... trong đó có fangage lên tới hơn 70.000 thành viên (...) có fan cuồng nhiệt như đôi vợ chồng trẻ Nguyễn Ngọc Chấn và Nguyễn Thị Quỳnh Linh ở quận Thủ Đức (Tp. HCM) vốn cùng mê Nguyễn Nhật Ánh từ thời đi học nên khi lấy nhau, sinh con trai đầu lòng, hai vợ chồng đã thống nhất đặt tên con là Nguyễn Nhật Ánh (...) Trường hợp các độc giả ái mộ Nguyễn Nhật Ánh đã dùng tên anh hoặc tên các nhân vật trong truyện của anh để đặt tên con có lẽ không phải là hiếm” [17, tr.68].

được dệt nên từ vốn sống giàu có, tình yêu vô bờ bến với trẻ thơ của Nguyễn Nhật Ánh, mà còn xuất phát từ cách tổ chức tác phẩm theo kiểu kết cấu tổ ong. Với kết cấu tự sự đặc biệt này, Nguyễn Nhật Ánh đã giải được bài toán hóc búa về cách thu hút độc giả thiếu nhi trong thời đại internet, trò chơi điện tử và các phương tiện giải trí đang phát triển rầm rộ.

3. KẾT LUẬN

Việc sử dụng kết cấu tổ ong ở *Kính vạn hoa* - kết cấu đặc biệt khiến câu chuyện có thể kéo dài tới nhiều tập mà vẫn gắn kết chặt chẽ và duy trì được sức hấp dẫn - chính là một thành công độc đáo trong văn học viết cho trẻ em Việt Nam nói riêng, với văn học Việt Nam nói chung. Không chỉ dừng lại ở phương diện hình thức, kết cấu này còn thể hiện quan niệm: thế giới trẻ thơ vô cùng kì diệu và phong phú, khó có thể khám phá hết, nói hết về thế giới đó, như ý nghĩa hàm chứa trong nhan đề “*Kính vạn hoa*” và những chia sẻ của chính nhà văn Nguyễn Nhật Ánh: “Thủa bé, tôi mê cái kính vạn hoa, và bây giờ đã lớn, tôi vẫn mê thứ đồ chơi này. Nếu được bỏ phiếu, tôi sẽ không ngần ngại bình chọn ống kính vạn hoa là đồ chơi kỳ thú nhất của tuổi thơ, là quà tặng tuyệt diệu nhất mà người lớn đã nghĩ ra cho trẻ em. Hằng hà bông hoa lần lượt xuất hiện dưới tay mình, chỉ sau mỗi cái lắc nhẹ. Những cánh hoa không ngừng thay đáng, những sắc hoa không ngừng đổi màu. Có tới hàng vạn, hàng triệu những bông hoa như thế, và tuyệt vời thay, không bông hoa nào giống bông hoa nào trong hàng vạn, hàng triệu cái kia. Tôi ao ước những tập *Kính vạn hoa* của mình cũng sẽ đem lại cho các độc giả nhỏ tuổi điều gì na ná như thế: Cứ lắc một cái, một câu chuyện mới lại hiện ra...” [18, bìa gập 1]. Những dòng chia sẻ này thường xuất hiện ở trang bìa của các ấn bản *Kính vạn hoa* để thể hiện tư tưởng nghệ thuật xuyên suốt bộ sách. Tư tưởng ấy đã được phối thuộc với kiểu kết cấu tổ ong, góp phần tạo nên sức chinh phục độc giả vượt thời gian của *Kính vạn hoa*.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Lê Minh Quốc (biên soạn, 2014), *Nguyễn Nhật Ánh – Hoàng tử bé trong thế giới tuổi thơ*, Nxb Kim Đồng, Hà Nội.
2. Lê Khanh (2024), “Phát hành 2 cuốn sách *Kính vạn hoa* ấn bản đặc biệt đồng hành cùng phim điện ảnh sắp ra rạp”, *Fahasa*, <https://www.fahasa.com/blog/phan-hanh-2-cuon-sach-kinh-van-hoa-an-ban-dac-biet-dong-hanh-cung-phim-dien-anh-sap-ra-rap/?srsltid=AfmBOooy2o1-n7c3fbVs6CCufB3BB1xk5vroMEVcZ4ep61uAOdDwb2Y>.
3. Lê Thị Bắc Lý (2015), *Nguyễn Nhật Ánh – người giữ lửa cho văn học thiếu nhi, trong Nhiều tác giả, Nguyễn Nhật Ánh – Hiệp sĩ của tuổi thơ*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.
4. Lê Huy Bắc (2015), *Nguyễn Nhật Ánh và truyện thiếu nhi, trong Nhiều tác giả, Nguyễn Nhật Ánh – Hiệp sĩ của tuổi thơ*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.
5. Văn Hồng (2017), *Kính vạn hoa – phép lạ giữa ngày thường*, trong *Nhiều tác giả, Nguyễn Nhật Ánh trong mắt đồng nghiệp*, Nxb Trẻ, Thành phố Hồ Chí Minh.
6. Nguyễn Hoàng Sơn (2017), *Thử tìm bí quyết của nhà ảo thuật Nguyễn Nhật Ánh, trong Nhiều tác giả (2017), Nguyễn Nhật Ánh trong mắt đồng nghiệp*, Nxb Trẻ, Tp. Hồ Chí Minh, tr. 78.
7. Lê Bá Hán, Trần Đình Sử, Nguyễn Khắc Phi (đồng chủ biên, 1998), *Từ điển thuật ngữ văn học*, Nxb Đại học quốc gia Hà Nội, Hà Nội.
8. Đỗ Đức Hiểu, Trần Hữu Tá, Nguyễn Huệ Chi, Phùng Văn Tửu (đồng chủ biên, 2005), *Từ điển văn học (Bộ mới)*, Nxb Thế giới, Hà Nội.
9. Hà Minh Đức (chủ biên, 1997), *Lý luận văn học*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
10. Lại Nguyên Ân (biên soạn, 2023), *150 thuật ngữ văn học*, Nxb Văn học, Hà Nội.
11. Nguyễn Thị Năm Hoàng (2021), *Truyện ngắn Việt Nam sau 1975 – Nhận diện và tương tác*, Nxb Đại học Quốc gia Hà Nội, Hà Nội.

12. Thảo Vy (2018), Tuyệt tác kiến trúc ẩn trong kết cấu lỗ sáu cạnh của tổ ong, *Dân trí*, <https://dantri.com.vn/khoa-hoc/tuyet-tac-kien-truc-an-trong-ket-cau-lo-6-canh-cua-to-ong-20180325062650397.htm>.
13. Hoài Anh (2020), Ong xây tổ theo cấu trúc tinh thể, *Dân trí*, <https://dantri.com.vn/khoa-hoc/ong-xay-to-theo-cau-truc-tinh-the-20200723065153838.htm>.
14. Vũ Hương (2020), Nghệ thuật xây tổ bậc thầy của loài ong, *Kiến Việt*, <https://kienviet.net/2020/11/7/nghe-thuat-xay-to-bac-thay-cua-loai-ong>.
15. Minh Long (2013), Tổ ong to nhất thế giới lộ diện, *VnExpress*, <https://vnexpress.net/to-ong-to-nhat-the-gioi-lo-dien-2657452.html>.
16. Galland Antoine (2004), *Nghìn lẻ một đêm* (Phan Quang dịch), Nxb Văn học, Hà Nội.
17. Lê Minh Quốc (biên soạn, 2014), *Nguyễn Nhật Ánh- Hoàng tử bé trong thế giới tuổi thơ*, Nxb Kim Đồng, Hà Nội.
18. Nguyễn Nhật Ánh (2010), *Kính vạn hoa*, phần 1 (in lần thứ 9), Nxb Kim Đồng, Hà Nội.

HONEYCOMB STRUCTURE IN NGUYEN NHAT ANH'S KALEIDOSCOPE

Abstract: *Nguyen Nhat Anh's Kaleidoscope is a multi-volume narrative that holds a unique position in contemporary Vietnamese children's literature. Not only is it the longest-running novel, but this series also contributes to reconstructing stories that are close and familiar to Vietnamese children and about Vietnamese children themselves. However, there are few studies on Kaleidoscope, and extant studies on it often point out contributions in terms of its theme and content or express personal impressions about certain aspects of the narrative. Its structure as one of the key factors contributing to the timeless appeal of the narrative Kaleidoscope is currently a gap that no research has mentioned. This article applies poetics, narratology, and interdisciplinary methods to point out the unique honeycomb structure of the series Kaleidoscope, hoping to contribute to filling the gap in research on children's stories by Nguyen Nhat Anh.*

Keywords: *Honeycomb structure, narrative structure, multi-volume narrative, Kaleidoscope, children's literature.*